

वातावरण संरक्षण नियमावली-२०५४

(नियम ३ संग समबन्धित)

प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण गर्नुपर्ने प्रस्तावहरू

(अ) वन क्षेत्र

- १) तराईमा ५० देखि ५०० हेक्टरसम्म र पहाडमा २५ देखि १०० हेक्टरसम्मको क्षेत्रफलमा एकल प्रजातीका स्वदेशी विरुवा एउटै ब्लकमा बृक्षारोपण गर्ने ।
- २) सम्बन्धित ठाउँमा परिक्षण भई बृक्षारोपणको लागि उपयुक्त भएका आयातित प्रजातिका विरुवाहरू तराईमा १० हेक्टर देखि १०० हेक्टरसम्म र पहाडमा ५ हेक्टरदेखि ५० हेक्टरसम्मका क्षेत्रफलमा एउटै ब्लकमा बृक्षारोपण गर्ने ।
- ३) तराईमा ५० देखि २०० हेक्टरसम्म र पहाडमा १० देखि ५० हेक्टरसम्म क्षेत्रफलको वन कवुलियती वनको रूपमा दिने ।
- ४) सरकारद्वारा वन अनुसन्धानको प्रयोजनार्थ वार्षिक १५ देखि ३० हेक्टर क्षेत्रफलसम्मको राष्ट्रिय वन सरपट कटान गर्ने ।
- ५) राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष तथा संरक्षण क्षेत्र र वातावरण संरक्षण क्षेत्र स्थापना गर्ने वा विस्तार गर्ने ।
- ६) वन तथा संरक्षित क्षेत्र व्यवस्थापन योजनामा वन पैदावारको परिमाण उल्लेख नभएको अवस्थामा एक जिल्लाबाट एउटै वन क्षेत्र वा धेरै वन क्षेत्रबाट एक पटक वा पटक पटक गरी प्रती प्रजाती वार्षिक ५ देखि ५० मे. टन सम्म जरा भिक्ने प्रजातीका वन पैदावार संकलन गर्ने ।
- ७) संरक्षित जलाधार क्षेत्रको व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गर्ने ।
- ८) १० हेक्टर भन्दा बढीको क्षेत्रफलमा नयाँ वनस्पती उद्यान, वन विउ बगैचा र चिडियाखाना निर्माण गर्ने ।
- ९) विभिन्न प्रजातिका आयातित जंगली जनावरहरू प्रतिस्थापन गर्ने ।
- १०) राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष तथा संरक्षित क्षेत्र र तिनको मध्यवर्ति क्षेत्र एवं सिमसार क्षेत्र समेतमा व्यवस्थापन योजना तयार गर्ने र सरकारद्वारा व्यवस्थित सबै प्रकारका जिल्लास्तरीय वन व्यवस्थापन योजनाहरू तयार गर्ने ।
- ११) सार्वजनिक वुट्यान क्षेत्रमा जडिबुटी र सुगन्धित वनस्पतिको व्यावसायिक उत्पादनको लागि जडिबुटी केन्द्र स्थापना गर्ने ।
- १२) प्रचलित कानून अनुसार प्रशोधन गरी सारतत्व निकाली निकासी गर्न पाइने प्रजातीहरूको हकमा एउटै वन क्षेत्र वा धेरै वन क्षेत्र वा एक वा धेरै सिजनमा एक पटक वा पटक पटक गरी एक जिल्ला बाट प्रति प्रजाती ५ देखि ५० टन सम्म वन पैदावार संकलन गर्ने ।
- १३) १० कि.मि. भन्दा बढी वन पथ र १० कि.मि. भन्दा लामो अग्नी रेखा निर्माण गर्ने ।

- १४) वन क्षेत्र वा वन क्षेत्र भएर बहने नदी, खोलाहरुबाट दैनिक १०० घनमिटर भन्दा बढी वालुवा ढुङ्गा, ग्राभेल र माटो संकलन गर्ने ।
- १५) वन क्षेत्रबाट कोइला र अन्य खनिजजन्य पदार्थ निकाल्ने ।
- १६) निरपेक्ष गरीबीको रेखामुनिका समूहमार्फत संचालित ५० हेक्टर भन्दा बढी वन कबुलियती वनको रुपमा दिने ।
- १७) वनसंग सम्बन्धित सरकारी निकाय बाहेक अन्य निकायहरुबाट कार्यान्वयन हुने प्रस्तावको लागि ५ हेक्टरसम्मको वन क्षेत्र भित्रको वनस्पती हटाउने कार्य गर्ने ।
- १८) २०० देखि ५०० हेक्टर सम्मको वन क्षेत्र एउटै समुदायलाई व्यवस्थापन गर्न हस्तान्तरण गर्ने ।
- १९) वन तथा संरक्षित क्षेत्र व्यवस्थापन योजनामा वन पैदावारको परिमाण उल्लेख नभएको अवस्थामा एक जिल्लाबाट एउटै वन क्षेत्र वा धेरै वन क्षेत्रबाट एक पटक वा पटक पटक गरी प्रति प्रजाती वार्षिक १०-१०० मे. टन सम्म बोक्रा भिक्ने प्रजातीका वन पैदावर संकलन गर्ने ।
- २०) प्रचलित कानून अनुसार संकलन गर्न प्रतिवन्ध नलगाइएका एउटै वन क्षेत्र वा धेरै वन क्षेत्र वा एक वा धेरै सिजनमा माथी क्र.सं. ६ र १९ का सालसिड, रिठ्ठा र अमला, तेन्दुपात, भोर्लापात, तेजपात लगाएत काठ बाहेकका वन पैदावार एक जिल्लाबाट एक पटक वा पटक पटक गरी प्रति प्रजाती वार्षिक ५-१०० मे. टनसम्म संकलन गर्ने ।
- २१) वन क्षेत्र, राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष तथा संरक्षण क्षेत्र, मध्यवर्ति क्षेत्र, सिमसार क्षेत्र र वातावरण संरक्षण क्षेत्रमा १० देखि ५० शैया सम्म रिसोर्ट, होटल र सफारी तथा साना खालका शिक्षण संस्था, अस्पताल वा नेपाल सरकारको वनसंग सम्बन्धित निकाय बाहेक अन्य निकाय बाट हुन सक्ने निर्माण कार्य गर्ने ।
- २२) स्वीकृत वन कार्य योजना बमोजिम ५ हेक्टर भन्दा बढी क्षेत्रबाट कटान भएका रुखको जरा, ठुटा निकाल्ने ।
- २३) एलियन (Alien) तथा इन्भेसिभ (Invasive) जङ्गलीप्राणी तथा वनस्पतीको स्थापना (Introduced) लगायत जि.एम.ओ. (Genetically Modified Organism) र एल एम ओ (Living Modified Organism) प्रभावित प्रजाती एवं प्रविधिको स्थापना, प्रसारण तथा अनुसन्धान सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- २४) एक जिल्लाबाट वार्षिक ५ मे. टन भन्दा बढी खोटो संकलन गर्ने ।

(आ) उद्योग क्षेत्र

(क)

- १) ब्लेण्डिङ प्रक्रियाबाट मदिरा उत्पादन गर्ने तथा दैनिक ५ लाख लिटरसम्म क्षमता भएको उमाल्ने र फर्मेन्टेशन सुविधायुक्त डिस्टिलरी स्थापना गर्ने ।
- २) दैनिक १०० मे.टनसम्म उत्पादन क्षमता भएको एसिड, अल्काली र प्राथमिक रसायन उद्योगहरू स्थापना गर्ने ।
- ३) दैनिक १०,००० वर्गफिटसम्म छाला प्रशोधन गर्ने ।
- ४) कुकिङ्ग, नेचुरल ग्यास रिफिलिङ्ग, फिलिङ्ग, उत्पादन-वितरण गर्ने उद्योग स्थापना गर्ने ।

- ५) ढुंगा ऋसिङ्ग उद्योग स्थापना गर्ने ।
- ६) श्रृगार सामान बाहेकका रंग रोगन उद्योग स्थापना गर्ने ।
- ७) दैनिक १०,००० लिटर भन्दा बढी क्षमता भएको दुग्ध प्रशोधन उद्योग स्थापना गर्ने ।
- ८) ब्लेण्डिङ्ग, रिप्रोसेसिङ्ग वा रिक्लामेशन प्रक्रियाबाट लुव्रिकेन्टस् उत्पादन गर्ने उद्योग स्थापना गर्ने ।
- ९) फोम उत्पादन उद्योग स्थापना गर्ने ।
- १०) ड्राई वा वेट सेल (व्याट्रि) उत्पादन गर्ने उद्योग स्थापना गर्ने ।
- ११) दैनिक ३००० मे.टनसम्म खाडसारी वा चिनी उत्पादन गर्ने उद्योग स्थापना गर्ने ।
- १२) परम्परागत घरेलु उद्योग बाहेकका धागो कपडा रंगाई, छपाई वा धुलाई उद्योग (गलैचा समेत) स्थापना गर्ने ।
- १३) परम्परागत घरेलु उद्योग बाहेकका दैनिक १०० मे. टनसम्म उत्पादन क्षमता भएको पल्प वा कागज उद्योग स्थापना गर्ने ।
- १४) वार्षिक २ करोड गोटासम्म उत्पादन क्षमता भएको इटा, टायल आदि उद्योग स्थापना गर्ने ।
- १५) चुन ढुंगा वा क्लिङ्करमा आधारित प्रतिघण्टा ५० मे. टनसम्म उत्पादन क्षमता भएको सिमेन्ट उद्योग स्थापना गर्ने ।
- १६) दैनिक ५०० मे. टनसम्म चुन उत्पादन उद्योग स्थापना गर्ने ।
- १७) औषधी उत्पादन उद्योग स्थापन गर्ने र दैनिक ५० मे. टन सम्म औषधीको लागि प्रारम्भिक कम्पाउण्ड (Bulk Drugs) संश्लेषण (Formulation) गर्ने ।
- १८) दैनिक ५ मे. टन भन्दा बढी प्लाष्टिक उत्पादन गर्ने उद्योग (खेर गएको प्लाष्टिकको कच्चा पदार्थमा आधारित) उद्योग स्थापना गर्ने ।
- १९) पाइपलाईन बाहेक ब्यापारिक प्रयोजनको लागि प्रति सेकेण्ड १० लिटर भन्दा बढी दरले पानी प्रशोधन गर्ने उद्योग स्थापना गर्ने ।

(ख) मेशिन औजार र उपकरणमा रू. १० लाख भन्दा बढी (कंपनीको मूल्यमा) लगानी हुने देहायका उद्योगहरू स्थापना गर्ने ।

- १) टायर, ट्युब्स र रबर प्रशोधन तथा उत्पादन ।
- २) फाउण्ड्री ।
- ३) विटुमिन तथा विटुमिन इमल्सन ।
- ४) दैनिक ५० मे.टन सम्म हाड, सिंग र खुरको रासायनिक प्रशोधन गर्ने ।
- ५) आयुर्वेदिक औषधी ।
- ६) ५० करोड सम्म स्थिर पुँजी लगानी हुने (सिभिल कार्य र मेशिनरी) खानीमा आधारित उद्योग स्थापना गर्ने ।
- ७) दैनिक ५० मे.टन सम्म फेरस तथा नन फेरस (रिरोलिङ्ग, रिमोल्टीङ्ग र फेब्रिकेशन बाहेक) प्रारम्भिक स्मेल्टिङ गरी धातु उत्पादन गर्ने ।

- द) वार्षिक ५ हजार देखि ५० हजार क्युबिकफिट सम्म काठ प्रयोग गर्ने सः मिल स्थापना गर्ने ।

(इ) खानी क्षेत्र

- १) २५ देखि १०० जनासम्म स्थायी बसोबास स्थानान्तरण वा पुनर्वास गरी खानी उत्खनन गर्ने ।
- २) रेडियोधर्मी धातुहरु बाहेक अन्य धातुहरु उत्पादन गर्न गरिने भूमिगत उत्खनन भए दैनिक २०० टन सम्म र सतही उत्खनन भए दैनिक ४०० टन सम्म उत्खननको कार्य गर्ने ।
- ३) एस्वेस्टस बाहेक अधातु खनिज उत्पादन गर्न गरिने भूमिगत उत्खनन भए दैनिक २०० टन सम्म र सतही उत्खनन भए दैनिक ४०० टन सम्म उत्खननको कार्य गर्ने ।
- ४) डेकोरेटिभ ढुङ्गा (जस्तै Marble, Granite, Amphibolite/Polished Soten) संकलन तथा उत्पादन गर्ने ।
- ५) साधारण निर्माणमुखी ढुंगा, वालुवा, गाभ्रेल, औद्योगिक माटो र साधारण माटोको उत्खननका लागि दैनिक ३०० क्यु मि. सम्म उत्खननको कार्य गर्ने ।
- ६) कोइला तथा मट्टीकोईला उत्पादन गर्न गरिने भूमिगत उत्खनन भए दैनिक २०० टन र सतही उत्खनन भए दैनिक ४०० टन सम्म उत्खननको कार्य गर्ने ।
- ७) दैनिक १ लाख घन मिटर सम्म प्राकृतिक ग्यास (Biogenic Natural Gas) उत्पादन कार्य गर्ने ।

(ई) सडक क्षेत्र

- १) देहायका सडकहरू निर्माण गर्ने :-
 - (क) जिल्ला सडकहरू
 - (ख) शहरी सडकहरू
- २) ५ देखि ५ कि.मि. सम्मको रज्जुमार्ग निर्माण गर्ने ।
- ३) १ देखि ५ कि.मि. सम्मको केवल कार मार्ग निर्माण गर्ने ।
- ४) प्रमुख पुलहरू निर्माण गर्ने ।
- ५) सडक प्रयोजनको लागि सुरुडहरू बनाउने ।
- ६) राष्ट्रिय राजमार्ग तथा सहायक सडकहरूको स्तरवृद्धि, पुनर्स्थापना तथा पुनः निर्माण गर्ने ।

(उ) आवास, भवन तथा शहरी विकास क्षेत्र

- १) ५,००० वर्ग मिटर सम्म क्षेत्रफल भन्दा माथी १०,००० वर्ग मिटर सम्म क्षेत्रफल सम्मको Built Up Area वा Floor Area भएको Residential, Commercial and Their Combination को भवन निर्माण गर्ने ।
- २) १००० देखि २,००० जना सम्म एकै पटक आगमन तथा निगमन हुने सिनेमा हल, थिएटर, Community Hall, Stadium, Concert Hall, Sport Complex निर्माण गर्ने ।

- ३) ५० परिवार बस्न मिलने वा १ हेक्टर देखि ४ हेक्टर सम्मको क्षेत्रमा आवास विकास गर्ने ।
- ४) १० हेक्टर देखि १०० हेक्टर सम्मको जग्गा विकास आयोजना संचालन गर्ने ।
- ५) १० हेक्टर भन्दा माथी Hard Surface Pavement (जस्तै Dry Port, Bus Park, Parking Lot आदी) निर्माण गर्ने ।
- ६) २०,००० क्यु.मिटर भन्दा माथी माटो पुर्ने तथा माटो काटी Site Develop गर्ने ।
- ७) १० तल्ला वा २५ मिटर भन्दा माथी १६ तल्ला वा ५० मिटर सम्म भवनहरु निर्माण गर्ने ।

(ऊ) जलश्रोत र उर्जा क्षेत्र

- १) विद्युत लाईन निर्माण अन्तर्गत
 - (क) २० कि.मि. भन्दा लामो ३३ के.भि. क्षमतासम्मको विद्युत लाइन निर्माण गर्ने ।
 - (ख) ५ कि.मि. भन्दा लामो ६६ के.भि. क्षमतासम्मको विद्युत लाइन निर्माण गर्ने ।
 - (ग) ३ कि.मि. भन्दा लामो १३२ के.भि. क्षमतासम्मको विद्युत प्रसारण लाइन निर्माण गर्ने
 - (घ) विद्यमान २२० के.भि. वा सो भन्दा बढी क्षमताको विद्युत प्रसारण लाइनबाट ट्याप गरी नयाँ आउटडोर सबस्टेशन निर्माण गर्ने ।
- २) विद्युत उत्पादन अन्तर्गत
 - (क) १ मेगावाट देखि १० मेगावाट क्षमतासम्मको जलविद्युत उत्पादन आयोजना संचालन गर्ने ।
 - (ख) १ मेगावाट देखि ५ मेगावाट क्षमतासम्मको खनिज तेल वा ग्यासबाट विद्युत उत्पादन आयोजना संचालन गर्ने ।
- ३) सिंचाइको नयाँ प्रणाली अन्तर्गत :-
 - (क) तराई र भित्री मधेशमा २०० हेक्टर देखि २०० हेक्टर सम्मको क्षेत्र सिंचाई गर्ने
 - (ख) पहाडी उपत्यका र टारमा २५ देखि ५०० हेक्टरसम्मको क्षेत्र सिंचाई गर्ने ।
 - (ग) पहाडी भिरालो पाखा र पर्वतीय क्षेत्रमा २५ देखि २०० हेक्टरसम्मको क्षेत्र सिंचाई गर्ने ।
- ४) सिंचाईको पुनरुत्थान प्रणाली अन्तरगत :-
 - (क) विद्यमान प्रणाली अन्तर्गत सिंचाई आयोजनाहरुमा नयाँ हेड वर्क्स निर्माण वा मुल नहर परिवर्तन हुने कुनै पनि पुनरुत्थान आयोजना सञ्चालन गर्ने ।
- ५) २५ जनादेखि १०० जनासम्म स्थाई बसोबास भएको जनसंख्या विस्थापित गर्ने कुनै पनि जलश्रोत विकास कार्य ।
- ६) १० कि.मि. भन्दा बढी लम्बाईको नदी नियन्त्रण गर्ने ।

(ए) पर्यटन क्षेत्र

- १) ५० शैयादेखि १०० शैयासम्मको होटल स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।
- २) विद्यमान विमानस्थलको क्षेत्रफल थप्ने ।
- ३) माछा वा अन्य जलचर भएको कुनै नदी वा तालमा इन्जिन जडीत उपकरण र इन्धन ज्वलन गरी च्याफ्टिड कार्य सञ्चालन गर्ने ।
- ४) तालमा स्थापना हुने हाउस बोट(तैरने घर) संचलन गर्ने

(ऐ) खानेपानी

- १) २०० हेक्टरसम्मको क्षेत्रमा फैलिएको वर्षादको पानी संकलन गर्ने तथा सोहि क्षेत्रफलमा भएका पानीका श्रोतहरूको प्रयोग गर्ने ।
- २) सेफ इल्ड १ क्यूसेक सम्मको सतही पानीको श्रोत र पानीको ५० प्रतिशतसम्म सुख्खा समयमा आपूर्ति गर्ने ।
- ३) प्रति सेकेण्ड २५ लिटर भन्दा बढीको दरले पानी प्रशोधन गर्ने ।
- ४) भूमीगत पानीको श्रोत विकासका लागि कूल एक्यूफरको ५० प्रतिशतसम्म रिचार्ज गर्ने ।
- ५) सुरुङ निर्माण गरी खानेपानी आयोजना संचालन गर्ने ।
- ६) खानेपानी आयोजना सञ्चालन गर्नको लागि २५ देखि १०० जनासम्म जनसंख्या विस्थापन गर्ने ।
- ७) पानीको श्रोतको माथिल्लो भागमा ५०० जनसंख्यासम्मको बसोबास गराउने ।
- ८) पाच हजारदेखि पचास हजारसम्म जनसंख्यालाई खानेपानी आपूर्ति गर्ने ।
- ९) दश हजारदेखि एक लाखसम्म मानिसहरूलाई खानेपानी आपूर्ति गरी नयाँ श्रोत जोड्ने ।
- १०) १ कि.मि. भन्दा बढीको रिभर ट्रेनिङ्ग एण्ड डाइभर्सन सम्बन्धी काम गर्ने ।
- ११) ट्रिटमेन्टसहितको ढल निकास सिष्टम समावेश भएको खानेपानी आयोजना संचालन गर्ने ।

(ओ) फोहोर मैला व्यवस्थापन

- १) घर एवं आवास क्षेत्रहरूबाट निस्कने फोहोर मैलाको सम्बन्धमा देहायको काम गर्ने
 - क) वार्षिक १००० देखि ५००० टनसम्म फोहोरमैला जमिनमा भर्ने ।
 - ख) ५ देखि १० हेक्टरसम्मको क्षेत्रमा फैलिएको ट्रान्सफर स्टेशन र रिसोर्स रिकोभरी एरिया सम्बन्धी काम गर्ने ।
 - ग) ५ देखि १० हेक्टरसम्मको क्षेत्रमा फैलिएको रसायन, यान्त्रिक वा जैविक तरीकाबाट फोहोर मैला छनौट, केलाउने, तह लाउने, पुनः प्रयोग गर्ने ।
 - घ) ५ देखि १० हेक्टरसम्मको क्षेत्रमा फैलिएको कम्पोष्ट प्लाण्ट सम्बन्धी काम गर्ने ।
 - ङ) ५० लाख भन्दा बढी लागतको ढल निकास आयोजना सञ्चालन गर्ने ।

(औ) कृषि क्षेत्र

- १) पहाडमा १ हेक्टरसम्म र तराईमा ५ हेक्टरसम्म राष्ट्रिय वन फडानी गरी कृषिको लागि प्रयोग गर्ने ।
- २) निर्माण सम्बन्धी देहायको काम गर्ने :-
 - क) ३०,००० वटा भन्दा बढी पंक्षी जाती पाल्नको लागि निर्माण कार्य गर्ने ।
 - ख) १,००० वटा भन्दा बढी ठुला चौपायाहरु पाल्नको लागि निर्माण कार्य गर्ने ।
 - ग) ५,००० वटा भन्दा बढी साना चौपायाहरु (भेडा बाखा) पाल्नको लागि निर्माण कार्य गर्ने ।
 - घ) महानगरपालीका र उपमहानगरपालिका क्षेत्र अन्तर्गत तराईमा १ हेक्टर भन्दा बढी तथा अन्य ठाउमा ०.५ हेक्टर भन्दा बढी क्षेत्रमा कृषि थोक बजार स्थापना गर्ने ।
 - ङ)इजाजत प्राप्त बधशाला निर्माण गर्ने ।
- ३) म्याद नाघेका विषादीको सम्बन्धी (सूचित विषादिहरुको हकमा मात्र) भण्डारण तथा विसर्जन गर्ने ।
- ४) रासायनिक मल (इनअर्गानिक फर्टिलाइजर) र रासायनिक विषादी (इनअर्गानिक पेस्टिसाइड) उत्पादन, संश्लेषण(फर्मूलेशन), रिप्याकिङ्ग, भण्डारण तथा डिस्पोजल गर्ने ।
- ५) केमिकल फर्टिलाइजर (ब्लेण्डिङ्ग) तथा किट नाशक पदार्थ (ब्लेण्डिङ्ग) उत्पादन गर्ने उद्योग स्थापना गर्ने ।

(अं) स्वास्थ्य क्षेत्र

- १) २५ शैयादेखि ५० शैयासम्मको अस्पताल वा नर्सिङ होम वा चिकित्सा ब्यावसाय (अध्ययन अध्यापन समेत) सञ्चालन गर्ने ।
- (अ:) खण्ड (अ) देखि (अं) सम्म उल्लेखित र सो भन्दा कम स्तरका प्रस्तावहरु तथा अनुसूची २ मा उल्लेखित प्रस्तावहरु बाहेक पाँच करोड रुपैयाँदेखि पच्चीस करोड रुपैयाँसम्म लागत लाग्ने कुनै विकास कार्य, भौतिक क्रियाकलाप वा भू-उपयोगको परिवर्तन गर्न कुनै योजना, आयोजना वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।